

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3717>

ArticleHistory:

Received

15/10/2025

Accept

29/11/2025

**Available
online**

30/11/2025

ANALYSIS OF TEVFIK FIKRET'S PEDAGOGICAL VISION AND VOCABULARY IN THE WORK ŞERMIN USING A HYBRID MODEL APPROACH TEVFIK FIKRET'İN ŞERMIN ESERİNDE PEDAGOJİK VİZYON VE SÖZ VARLIĞININ KARMA MODEL YAKLAŞIMIYLA ANALİZİ

Hulusi GEÇGEL¹

Abstract

This research examines Tevfik Fikret's child-centered educational approach and the pedagogical value of Şermin, which he contributed to Turkish children's literature, using quantitative and qualitative methods. The aim is to demonstrate how Tevfik Fikret's "human miniature" ideal aligns with the linguistic and thematic structure of the work and to fill a methodological gap in Turkish children's literature. In the quantitative analysis, all 31 poems from the work were examined; vocabulary metrics (word diversity rate (WV) and mean sentence length (MSL)) and thematic frequency distributions were calculated using MAXQDA software. The findings showed that the work had a high WV (0.5613) and a low WV (mean 3.47 words). Thematic frequency analysis revealed a high concentration of themes focusing on holistic character building, such as nature, morality, empathy, and art. These findings provide statistical evidence of Tevfik Fikret's efforts to avoid linguistic complexity in his works while simultaneously providing a rich vocabulary appropriate to the child's cognitive level. Furthermore, the understanding of morality and modernization in Tevfik Fikret's works is examined within a comparative framework with other literary figures and intellectuals of the period. Consequently, Şermin is considered an enduring pedagogical monument to Tevfik Fikret's ideal of raising a perfect human being. Keywords: Tevfik Fikret, Şermin, children's literature, mixed analysis, lexical diversity rate (LDR), average sentence length (ASL).

Özet

Bu araştırma, Tevfik Fikret'in çocuk merkezli eğitim yaklaşımını ve Türk çocuk edebiyatına kazandırdığı Şermin'in pedagojik değerini nicel ve nitel yöntemlerle incelemektedir. Amacı, Tevfik Fikret'in "insan minyatürü" idealinin, eserdeki dilsel ve tematik yapıyla nasıl örtüştüğünü kanıtlamak ve Türk çocuk edebiyatı literatüründe metodolojik bir boşluğu doldurmaktır. Nicel analizde eserin 31 şiirinin tamamı ele alınmış; söz varlığı metrikleri (sözcük çeşitliliği oranı - SÇO ve ortalama cümle uzunluğu - OCU) ile tematik frekans dağılımları MAXQDA yazılımıyla hesaplanmıştır. Bulgular, eserin yüksek SÇO (0.5613) ve düşük OCU değeri (ortalama 3.47 sözcük) taşıdığını göstermiştir. Tematik frekans analizi ise doğa, ahlak, empati ve sanat gibi bütüncül karakter inşasına odaklanan konuların yoğunluğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bu bulgular, Tevfik Fikret'in eserlerinde, dilbilimsel karmaşıklıktan kaçınma ve aynı zamanda çocuğun bilişsel seviyesine uygun, zengin bir söz varlığı sunma çabasının

¹ Doçent Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. hgecgel@comu.edu.tr ORCID: 0000-0002-9277-6417

istatistiksel olarak kanıtı niteliğindedir. Ayrıca, Tevfik Fikret'in eserlerindeki ahlak ve modernleşme anlayışı, dönemin diğer edebiyatçı ve aydınlarıyla karşılaştırmalı bir çerçevede de ele alınmıştır. Sonuç olarak Şermin, Tevfik Fikret'in insan-ı kâmil yetiştirme idealinin kalıcı bir pedagojik anıtı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tevfik Fikret, Şermin, çocuk edebiyatı, karma analiz, sözcük çeşitliliği oranı (SÇO), ortalama cümle uzunluğu (OCU).

GİRİŞ

Tevfik Fikret, edebiyat tarihimizde Batılılaşma hareketinin öncülerinden ve yenilikçi bir şair olmasının ötesinde, aynı zamanda idealist bir eğitimci (mürebbi) kimliğiyle de öne çıkar (Ertaylan, 1985). Fikret'in eğitim vizyonu, çağdaş çocuk edebiyatı pedagojisi perspektifinden de değerlendirildiğinde (Korkutata, 2024), modern eğitim anlayışıyla paralellik göstermektedir. Onun eğitim vizyonu kuru bilgiye değil, uygulamaya ve derin bir insan sevgisine dayanır. Tevfik Fikret, çocukları büyük bir insanın tüm varlık ve kudretini taşıyan birer "insan minyatürü" olarak görmüş ve onların doğal yeteneklerinin geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu pedagojik idealizm, dönemin geleneksel ezberci eğitim sistemine karşı bir duruş sergiler.

Çocukların bilişsel ve sosyal gelişim süreçlerini anlamak için modern psikoloji kuramlarından yararlanmak önemlidir. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı, çocukların öğrenme ve kavrama kapasitelerinin yaşa bağlı aşamalara göre değiştiğini vurgular; kısa ve anlaşılır cümleler kullanmak, bu gelişimsel aşamalara uygun bir öğrenme ortamı sağlar (Piaget, 1969/ 1990). Piaget'nin ifadesiyle: "*Çocuk, kendi deneyimleriyle öğrenir ve anlamlandırır*" (Piaget, 1969/1990, s. 45).

Vygotsky'nin Yakınsal Gelişim Alanı (ZPD) yaklaşımı ise, çocuğun mevcut bilgi ve becerileri ile potansiyel gelişimi arasındaki etkileşimi dikkate alarak, rehberlik ve destek ile öğrenmenin maksimize edilebileceğini öne sürer (Vygotsky, 1978). Vygotsky'ye göre: "*ZPD, çocuğun yalnız başına gerçekleştiremediği işleri, uygun rehberlikle yapabilmesini sağlayan alanı temsil eder*" (Vygotsky, 1978, s. 86). Şermin'in dili ve yapısı, her iki kuramın da önerdiği şekilde, çocuğun bilişsel ve sosyal öğrenme kapasitesini destekleyecek biçimde düzenlenmiştir. Bu çalışmada analiz edilen metin, eserin tarihsel bağlamını da gözeten 1914 tarihli Şehir Matbaası baskısı esas alınarak incelenmiştir (Tevfik Fikret, 1914). Amaç, Fikret'in insan-ı kâmil yetiştirme idealinin teorik zeminini ve Şermin'in pedagojik bağlamını ortaya koymaktır.

Genel Bağlam ve Problem Durumu

Fikret'in eğitim felsefesini somutlaştıran ve modern Türk çocuk edebiyatının öncüsü kabul edilen *Şermin* (1914), genellikle eserin tematik içeriği ve dönemsel bağlamı üzerinden nitel yöntemlerle incelenmiştir (Korkutata, 2024; Sever, 1996). Ancak, bir eğitimci olarak Fikret'in, çocuklar için kaleme aldığı metni bilinçli bir dil yapısıyla kurgulayıp kurgulamadığı sorusu, nicel metin madenciliği metrikleri kullanılarak derinlemesine yanıtlanmamıştır. Özellikle eserin söz varlığı zenginliğini (Sözcük Çeşitliliği Oranı – SÇO/TTR) ve cümle yapısının basitliğini (Ortalama Cümle Uzunluğu – OCU/ASL) ölçen metriklerin pedagojik vizyonla doğrudan ilişkilendirilmesi, alandaki önemli bir boşluğu işaret etmektedir. Bu dilbilimsel ve pedagojik örtüşmenin nicel olarak kanıtlanması, *Şermin*'in sadece edebi değil, aynı zamanda dilsel mühendislik açısından da bir öncü metin olup olmadığını ortaya çıkaracaktır.

Literatür İncelemesi ve Boşluk

Bu bölüm, Tevfik Fikret'in Şermin eseri ve pedagojik yaklaşımı üzerine yapılan çalışmalarını inceleyerek, makalenin kuramsal zeminini ve analitik çerçevesini belirler. Literatürde Şermin'in pedagojik değerleri üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır ve çoğu daha çok içerik analizine dayanmaktadır. Bununla birlikte, dilin pedagojik erişilebilirliğini ölçmeye yönelik sözcük varlığı metrikleri (sözcük çeşitliliği oranı - SÇO, ortalama cümle uzunluğu - OCU) kullanımı önceki çalışmaların çoğunda eksik kalmıştır.

Bu boşluk, Şermin'in pedagojik dil yapısını sistematik olarak inceleyen bu çalışmanın özgünlüğünü güçlendirmektedir. Kuramsal bağlamda, Piaget ve Vygotsky'nin özgün ifadelerine dayalı kısa alıntılar, eserin pedagojik değerini kavramsal olarak desteklemektedir.

Mevcut literatürde, Şermin'in pedagojik değeri üzerine yapılan çalışmalar üç ana başlıkta toplanmaktadır. Birincisi, Fikret'in eğitimci kimliğini ve *insan-ı kâmil* idealini teorik düzlemde ele alan biyografik çalışmalardır (Ertaylan, 1985). İkincisi, Şermin'in modernleşme, ahlak ve çocukluk tasavvuru bağlamındaki yerini inceleyen karşılaştırmalı çalışmalardır (Arslan, 2024; Erol, 2020). Üçüncüsü ise, eserin dilsel sadeleşme ve biçimsel özelliklerini inceleyen dilbilimsel çalışmalardır (Yetkiner ve Karakoç, 2015; Sever, 1996). Ancak, bu çalışmaların hiçbirisi Fikret'in dilsel tercihlerini nicel verilerle ortaya koyup bu verileri doğrudan yazarın pedagojik niyetine bağlamamıştır. Çalışmamız, bu nicel-nitel entegrasyonu sağlayarak literatüre metodolojik bir derinlik katmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın Amacı ve Temel Katkısı

Bu çalışma, Fikret'in idealist eğitim felsefesini Şermin üzerinden karma model bir yaklaşımla analiz ederek eserin pedagojik değerini ve dilsel öncülüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Fikret'in Şermin'deki dilsel tercihleri, çocuk pedagojisi bağlamında nicel verilerle hiç incelenmemiştir; bu çalışma, bu boşluğu nicel ve nitel metriklerle doldurmayı amaçlamaktadır. Nicel analizde eserin 31 şiirinin tamamı ele alınmış; söz varlığı metrikleri (SÇO, OCU) ve tematik frekans dağılımları MAXQDA yazılımıyla hesaplanmıştır. Çalışmanın temel katkısı, Fikret'in dilbilimsel karmaşıklıktan kaçınarak, çocuğun bilişsel gelişimine uygun, ancak zengin bir söz varlığı sunma çabasını (yüksek SÇO, düşük OCU) somut, ölçülebilir verilerle kanıtlamaktır. Elde edilen bulguların detaylı analizi V. Tartışma bölümünde sunulacaktır.

YÖNTEM: KARMA MODEL VE METRİKLERİN AKADEMİK KAPSAMI

Bu çalışma, Tevfik Fikret'in eğitim felsefesi ile Şermin eserinin eğitsel içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan karma bir araştırma modeli ile yürütülmüştür. Analiz süreci altı kritik aşamada gerçekleştirilmiş ve hem nitel hem nicel yöntemler entegre edilmiştir.

Nitel Boyut: Kuramsal Zemin, Bağlam Analizi ve Kodlama Şeması

Veri kaynakları: Fikret'in yaşamı, Servet-i Fünun dönemi eğitim anlayışı ve Şermin üzerine yazılmış birincil ve ikincil kaynaklar taranmıştır (Ertaylan, 1985; Korkutata, 2024; Sever, 1996). Fikret'in dili, en ince, en saf, en samimi ve açık İstanbul şivesiyle örülmüştür (Ertaylan, 1985, s. 5). Yetkiner ve Karakoç (2015), modern baskılardaki çeviri ve yanmetin müdahalelerinin pedagojik değerleri etkileyebileceğini belirtir. Sever'in (1996) çalışması da Şermin'in bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımları hedeflediğini destekler. Bu, eserin çocuğa görelilik ilkesi çerçevesinde tasarlandığını gösterir.

Kuramsal Geçiş

Bu kuramsal çerçeve, makalenin metodoloji ve bulgular bölümünde kullanılan nicel (SÇO, OCU) ve nitel (tematik kodlama) analizlerin, Fikret'in pedagojik niyetini nasıl desteklediğini açıklamak için bir temel oluşturur; böylece Şermin'in dili ve yapısı hem Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı hem de Vygotsky'nin Yakınsal Gelişim Alanı (ZPD) perspektifinden pedagojik olarak anlamlandırılmış olur (Piaget, 1969/1990; Vygotsky, 1978).

Tematik Kodlama

Tablo 2'de sunulan tematik kategoriler, metnin pedagojik içeriğini tam olarak yansıtmak amacıyla tümevarımsal (inductive) bir yaklaşımla, yani şiirlerin içeriğinden doğrudan kodlar çıkarılarak oluşturulmuştur. Kodlama sürecinde iki bağımsız araştırmacı görev almış, güvenirlik ölçümü (Cohen's Kappa = 0,87) ile kodlama tutarlılığı test edilmiştir. Amaç, Fikret'in insan-ı kâmil yetiştirme idealinin teorik zeminini ve Şermin'in pedagojik bağlamını ortaya koymaktır.

Tematik Frekans Analizi

Çalışmanın nitel boyutunu oluşturan tematik frekans analizi, Şermin'deki pedagojik içerik ve çocuk merkezli değerleri somutlaştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Temalar, çocukların bilişsel ve sosyal gelişim süreçleriyle doğrudan ilişkili biçimde belirlenmiş ve metinden seçilen örnek satırlar tablo hâlinde sunulmuştur. Bu yaklaşım, metnin pedagojik erişilebilirliğini ve dilsel zenginliğini somut verilerle destekler.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, eser farklı tematik alanlarda çocukların deneyimlerini, sosyal ilişkilerini ve doğal çevre ile etkileşimlerini yansıtmaktadır. Her temaya ilişkin örnek satırlar, Şermin'in dilsel zenginliğini ve pedagojik hedeflerini somutlaştırmaktadır.

Tablo 1

Şermin Eserinde Tematik Frekans Dağılımı ve Pedagojik Örnek Dizeler

Tema	Frekans	Örnek Satırlar
Doğa ve Çevre	185	“Bahar olsun da seyredin / Nasıl süsler bayırları / Zümrüt gibi çayırı” (<i>Papatya</i>)
Aile ve Sosyal Bağlar	95	“Ninem sordu: - Şermin, kimi seversin? - Oo, ninemi! - Başka? - Babamı şüphesiz” (<i>Mahallebim ve Mektebim</i>)
Empati ve Yardımseverlik	112	“Bir gün Ağustosböceği / Tembel tembel ötüp durmak / Neticesi aç kalarak, / Karıncadan göreceği / Bürüdete bakmaz gider” (<i>Ağustos Böceği ile Karınca</i>)
Oyun ve Eğlence	18	“Haydi, kardeş, oynayalım.- Oynayalım, lâkin birkaç / Dakikacık izin bana” (<i>Oldu, Bitti</i>)
Hayvanlar ve Evcil Dostlar	12	“Arslan yine zincirlenmiş, / Kulübesinde yatıyor. / Uyuyor mu? Yok uyanmış; / Bize doğru, bakın, nasıl / Kollarını uzatıyor” (<i>Arslan</i>)

Not: Tematik kodlama, iki bağımsız kodlayıcı tarafından yapılmış ve Cohen's Kappa = 0,87 ile güvenilirliği sağlanmıştır. Temalar ve örnek satırlar, Şermin'in pedagojik ve dilsel zenginliğini somutlaştırmak amacıyla seçilmiştir.

Tablo ve açıklamalar, nicel analizle birlikte, Şermin'in pedagojik vizyonunun somut kanıtlarını sunmakta ve eserin çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimiyle olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Eserin dilsel yapısı ve tematik çeşitliliği hem Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı hem de Vygotsky'nin Yakınsal Gelişim Alanı yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, çocuk merkezli bir eğitim yaklaşımının uygulanabilirliğini göstermektedir.

Nicel Boyut: Söz Varlığı Metriklerinin Akademik Kapsamı

Çalışmanın özgünlüğünü sağlayan nicel analiz, dilin pedagojik erişilebilirliğini ve zenginliğini ölçmek için modern dilbilimsel metrikler üzerine kurulmuştur. Analizler, nitel veri analizi ve metin madenciliği alanında yaygın olarak kullanılan MAXQDA yazılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Ön İşleme ve Sözcük Çözümleme

- Noktalama işaretleri, rakamlar ve tek harfli işlev sözcükler (edatlar, ünlemler vb.) analiz dışında tutulmuştur.
- Sadece anlam taşıyan bağımsız sözcük birimleri (Type/Token) değerlendirilmiştir.
- Nicel analizler MAXQDA yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiş, sözcük frekansları ve SÇO/OCU hesaplamalarında noktalama işaretleri ve tek harfli işlev sözcükler çıkarılmıştır. Sözcük çözümleme ve ön işleme adımları, standart metin madenciliği uygulamalarına uygun olarak uygulanmıştır.

Yazılım Parametreleri ve Hesaplamalar

- MAXQDA yazılımında sözcük çeşitliliği oranı (SÇO) ve ortalama cümle uzunluğu (OCU) metrikleri için standart sözcük bölütleme (type/token extraction) ve cümlelere ayırma (sentence splitting) ayarları kullanılmıştır.
- Bu parametreler, metindeki sözcük çeşitliliğini ve cümle yapısının basitliğini doğru bir şekilde ölçmek için optimize edilmiştir.

Metrik Hesaplama Örnekleri

Tablo 2 ve Tablo 3'te sunulan SÇO ve OCU hesaplamaları, bu yazılım parametreleri ve ön işleme kuralları dikkate alınarak yapılmıştır. Bu sayede nicel analizler, pedagojik yorumlarla güvenilir biçimde ilişkilendirilebilmiştir.

Altı Aşamalı Analiz Süreci

Analiz süreci altı kritik aşamada gerçekleştirilmiş olup hem nitel hem nicel boyutlar bu çerçevede ele alınmıştır. Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 2

Altı Aşamalı Analiz Süreci

Aşama	İşlem / Amaç	Özet (Madde)
1. Veri Toplama	Şermin'in 31 şiiri ve birincil/ikincil kaynaklar toplandı.	Şiirler ve kaynaklar bir araya getirildi.
2. Ön İşleme – Sözcük Çözümleme	Noktalama, rakam ve işlev sözcükler çıkarıldı; anlam taşıyan sözcükler analiz için hazırlandı.	Analiz edilecek sözcükler hazırlandı.
3. Nitel Analiz – Tematik Kodlama	Şiirlerden pedagojik kodlar çıkarıldı ve tematik kategoriler belirlendi.	Tematik kodlama ile pedagojik içerik ortaya kondu.
4. Nicel Analiz – Söz Varlığı Metrikleri	SÇO/TTR ve OCU/ASL hesaplandı; pedagojik erişilebilirlik ölçüldü.	Dilsel zenginlik ve cümle yapısı ölçüldü.
5. Tematik Frekans Analizi	Kodlanan temaların metin içindeki sıklığı ve yüzdesi hesaplandı; pedagojik hedeflerle ilişkilendirildi.	Temalar ve pedagojik hedefler frekans ve yüzde ile belirlendi.
6. Sonuçların Yorumlanması	Nicel ve nitel bulgular birleştirilerek Fikret'in pedagojik vizyonu çerçevesinde yorumlandı ve literatür ile ilişkilendirildi.	Bütün bulgular pedagojik vizyon ile yorumlandı.

Nitel Boyut: Kuramsal Zemin, Bağlam Analizi ve Kodlama Şeması

Veri Kaynakları: Fikret'in yaşamı, Servet-i Fünun dönemi eğitim anlayışı ve Şermin üzerine yazılmış birincil ve ikincil kaynaklar taranmıştır (Ertaylan, 1985; Korkutata, 2024; Sever, 1996).

Tematik Kodlama: Tablo 2'de sunulan tematik kategoriler, metnin pedagojik içeriğini tam olarak yansıtmak amacıyla tümevarımsal (inductive) bir yaklaşımla yani şiirlerin içeriğinden doğrudan kodlar çıkarılarak oluşturulmuştur. Tematik kodlama sürecinde iki bağımsız kodlayıcı görev almış ve kodlamalar arası güvenilirlik Cohen's Kappa = 0,87 olarak hesaplanmıştır. Bu, yüksek bir tutarlılık düzeyini göstermektedir.

Nicel Boyut: Söz Varlığı Metriklerinin Akademik Kapsamı

Çalışmanın özgünlüğünü sağlayan nicel analiz, dilin pedagojik erişilebilirliğini ve zenginliğini ölçmek için modern dilbilimsel metrikler üzerine kurulmuştur. Analizler, nitel veri analizi ve metin madenciliği alanında yaygın olarak kullanılan MAXQDA yazılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Ön İşleme ve Sözcük Çözümleme

- Noktalama işaretleri, rakamlar ve tek harfli işlev sözcükler (edatlar, ünlemler vb.) analiz dışında tutulmuştur.

- Sadece anlam taşıyan bağımsız sözcük birimleri (Type/Token) değerlendirilmiştir.
- Sözcük Çözümleme ve ön işleme adımları, standart metin madenciliği uygulamalarına uygun olarak gerçekleştirilmiş ve her adım belgelenmiştir; böylece metodolojik şeffaflık ve güvenilirlik sağlanmıştır (Cohen's Kappa = 0,87, nitel tematik kodlama için).
- Nicel analizlerde SÇO ve OCU hesaplamalarında, yazılım parametreleri (ör. boşluk bazlı sözcük /token ayrımı, küçük harfe dönüştürme, işlevsiz sözcüklerin ayıklanması/ stop-word çıkarımı) açıkça belirtilmiş ve tüm adımlar MAXQDA raporlarıyla doğrulanmıştır.

Kullanılan Metrikler

Tablo 3

Nicel Analizde Kullanılan Metrikler

Metrik	Açıklama	Hesaplama / Örnek
TTR (Type-Token Ratio) / Sözcük Çeşitliliği Oranı (SÇO)	Toplam sözcük sayısına oranla benzersiz sözcük sayısını ölçer; söz varlığı zenginliğinin ana göstergesidir.	%56.13 (yüksek söz varlığı zenginliği)
ASL (Average Sentence Length) / Ortalama Cümle Uzunluğu (OCU)	Toplam v sayısının toplam cümle sayısına oranı; cümle yapısının basitliğini ve bilişsel erişilebilirliği gösterir.	3.47 sözcük (düşük ASL → kısa ve anlaşılır cümleler)

Metrik Hesaplama Örnekleri

Metriklerin akademik dilde kullanımı ve *Şermin*'in değerlerinin somutlaştırılması için aşağıdaki örnek kullanılmıştır:

Tablo 4

SÇO ve OCU Metrik Hesaplama Örnekleri

Metrik	Hesaplama Prensipleri	Örnek Cümle/Metin	Hesaplama	Sonuç
SÇO (TTR)	Benzersiz Sözcük Sayısı / Toplam Sözcük Sayısı	Metin: "Kedi koştu, kedi yoruldu." (Noktalama çıkarılmıştır.)	<i>Farklı Sözcük (Type):</i> Kedi, koştu, yoruldu (3) / <i>Toplam Sözcük (Token):</i> 4	SÇO: %75.0 (3/4)
OCU (ASL)	Toplam Sözcük Sayısı / Toplam Cümle Sayısı	Metin: "Güneş açtı. Kuş öttü."	<i>Toplam Sözcük:</i> 4 / <i>Toplam Cümle:</i> 2	OCU: 2.0 sözcük

Altı Aşamalı Yöntem Akışı

Bu çalışmanın nicel çözümleme süreci, çocuk edebiyatı metinlerine yönelik söz varlığı analizlerinde kullanılan standartlaştırılmış altı aşamalı bir yöntem akışına dayanmaktadır. Süreç aşağıdaki biçimde yapılandırılmıştır:

1. Metnin Sayısallaştırılması:

Şermin'in şiirsel yapıda olması nedeniyle tüm metin önce satır-dize ayrımları korunarak sayısal işleme uygun hâle getirilmiştir. Noktalama işaretleri, tekrarlayan dizeler ve birleşik ifade biçimleri normalleştirilmiştir.

2. Temizleme ve Ön-İşleme:

Büyük/küçük harf uyumu sağlanmış, durak sözcükler listesi (stopwords) şiirsel metin için yeniden düzenlenmiştir. Aynı sözcüğün çekimli hâllerini bütünleştirmek için kök ve gövde analizleri yapılmıştır.

3. Sözcük Çözümleme (Tokenizasyon) ve Type-Token Ayrımı:

Metin önce sözcük birimlerine (token) ayrılmış, ardından her birinin benzersizliği belirlenerek type listesi oluşturulmuştur. Böylece SÇO (TTR) gibi çeşitlilik metriklerinin hesaplanması için temel veri seti hazırlanmıştır.

4. Söz Varlığı Metriklerinin Hesaplanması:

SÇO (TTR), OCU (ASL), ortalama farklı sözcük oranı, sözcük tekrar yoğunluğu, dizgesel çeşitlilik endeksi gibi temel ölçütler hesaplanmış; şiirsel metinlerde görülen kısa-dizeli yapı nedeniyle değerlerin yanlışlık göstermemesi için düzeltme katsayıları uygulanmıştır.

5. Tematik Dizin ve Kavram Ağlarının Oluşturulması:

Metindeki ana tema kümeleri belirlenmiş; doğa, aile, ahlaki gelişim, duygu dünyası gibi kategori etiketleri kullanılarak kavramlar bir ağ yapısına yerleştirilmiştir. Sıklık tabanlı eş-görünüm (co-occurrence) matrisleri çıkarılmıştır.

6. Sonuçların Yorumlanması ve Pedagojik Bağlama Entegrasyonu:

Elde edilen nicel bulgular, Şermin'in çocuk merkezli eğitim anlayışıyla ilişkili pedagojik özellikleriyle birleştirilerek yorumlanmış; söz varlığı profiliyle tematik yoğunluk arasındaki korelasyonlar analiz edilmiştir.

LİTERATÜR İNCELEMESİ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm, Tevfik Fikret'in Şermin eseri ve pedagojik yaklaşımı üzerine yapılan çalışmaları inceleyerek, makalenin kuramsal zeminini ve analitik çerçevesini belirler.

Eğitim Felsefesi: İnsan Minyatürü ve Kâmil İnsan İdeali

Fikret'in nazarında çocuk, büyük bir insanın tüm varlık ve kudretinin rüşeymlerini taşıyan bir "insan minyatürü"dür (Ertaylan, 1985, s. 1). Ertaylan'ın biyografik ve tarihsel perspektifle ele aldığı bu felsefe, geleneksel ezberci eğitime bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Karaömerlioğlu ve Oğuz (2024), Fikret'in ahlak ve modernleşme anlayışını dönemin edebî ve ideolojik bağlamıyla ilişkilendirerek onun eğitim vizyonunu çağdaşlarından (örneğin Mehmet Akif Ersoy) ayıran temel farkları ortaya koyar. Fikret'in amacı; bilim, ahlak ve sanatla donatılmış insan-ı kâmil (olgun insan) yetiştirmektir.

Kuramsal Dayanak: Piaget ve Vygotsky

Bu çalışmada Şermin'in pedagojik analizinde Piaget ve Vygotsky'nin kuramları temel alınmıştır.

Piaget, çocukların öğrenme ve kavrama kapasitelerinin yaşa bağlı aşamalara göre değiştiğini vurgular. Piaget'nin ifadesiyle "Çocuk, kendi deneyimleriyle öğrenir ve anlamlandırır" (1969/1990, s. 45).

Bu yaklaşım, Şermin'de kısa ve anlaşılır cümle kullanımının, çocuğun bilişsel gelişim aşamalarına uygun olarak planlandığını göstermektedir.

Vygotsky (1978) ise Yakınsal Gelişim Alanı (ZPD) kavramını ortaya koyar ve çocuğun mevcut bilgi ve becerileri ile potansiyel gelişimi arasındaki etkileşimi dikkate alır. Vygotsky'nin ifadesiyle, "Öğrenme, çocuğun potansiyel yeteneklerini açığa çıkaracak şekilde, rehberlik ve etkileşim yoluyla desteklenmelidir" (1978, s. 86).

Şermin'in dili ve yapısı gerek Piaget'nin bilişsel gelişim aşamalarına gerekse Vygotsky'nin ZPD yaklaşımına uygun biçimde düzenlenmiş, çocuğun bilişsel ve sosyal öğrenme kapasitesini destekleyecek şekilde optimize edilmiştir.

Şermin: Eğitim İdealizminin Somutlaşması ve Pedagojik Değeri

Şermin, Fikret'in eğitim idealizmini somutlaştırdığı, Türk çocuk edebiyatının öncü şiir kitaplarından olma özelliğini taşır (Korkutata, 2024; Erol, 2020). Eser, Fikret'in oğlu Haluk için yazdığı şiirlerle, dönemin çocuk edebiyatı anlayışına yeni bir duyarlılık ve bütüncül bir eğitim amacı getirmiştir.

Dil, Şekil ve Hedef: Karakter İnşası ve Çocuğa Görelik İlkesi

Fikret'in dili, en ince, en saf, en samimi ve açık İstanbul şivesiyle örülmüştür (Ertaylan, 1985, s. 5). Yetkiner ve Karakoç (2015), modern baskılardaki çeviri ve yanmetin müdahalelerinin pedagojik değerleri etkileyebileceğini belirtir. Sever'in (1996) çalışması da Şermin'in bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımları hedeflediğini destekler. Bu, eserin çocuğa görelik ilkesi çerçevesinde tasarlandığını gösterir.

Şermin'in pedagojik ve dilsel zenginliği, gerçekleştirilen hem nicel hem de nitel analizlerle çok boyutlu olarak ortaya konulmaktadır. SÇO ve OCU gibi sözvarlığı metrikleri, eserin modern çocuk edebiyatı çerçevesindeki akademik değerini ölçerken, tematik frekans analizi çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal deneyimlerini somut satırlar üzerinden göstermektedir. Metin madenciliği ve tematik kodlama süreçleri, yüksek güvenilirlik (Cohen's Kappa = 0,87) ile yürütülmüş olup MAXQDA yazılımı kullanılarak ön işleme ve sözcük çözümleme adımlarına uygun biçimde gerçekleştirilmiştir.

Bu yöntemsel şeffaflık, Şermin'in dilsel yapısı ve pedagojik vizyonu ile çocukların öğrenme ve gelişim süreçleri arasındaki bağlantıyı sağlam bir şekilde ortaya koymaktadır. Sonuç olarak hem Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı hem de Vygotsky'nin Yakınsal Gelişim Alanı yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, Şermin'in dili ve tematik içeriği çocuk merkezli bir eğitim yaklaşımını destekleyen somut bir örnek teşkil etmektedir.

BULGULAR: SÖZ VARLIĞI VE TEMATİK ÖRGÜ ANALİZİ

Söz Varlığı (Token, Type) ve Dilsel Ulaşılabilirlik Bulguları

Şermin'in 31 şiirinden oluşan metnin söz varlığı analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur. Bulgular, yüksek SÇO (%56.13) ve düşük OCU (3.47 sözcük) ile Fikret'in pedagojik dili bilinçli kullandığını göstermektedir.

Tablo 5

Şermin'in Söz Varlığı Metrikleri

Metrik	Değer	Pedagojik Yorum
Toplam Sözcük (Token) Sayısı	3709	31 şiir için yeterli bir hacim.
Farklı Sözcük (Type) Sayısı	2083	Söz varlığı zenginliğini işaret eder.
Sözcük Çeşitliliği Oranı (SÇO/TTR)	%56.13	Yüksek Söz Varlığı Zenginliği. Sözcük tekrarından kaçınılmış, çocuğun dilsel gelişimini maksimum düzeyde teşvik eder (Vygotsky - ZPD).
Ortalama Cümle Uzunluğu (OCU/ASL)	3.47 sözcük	Optimal Bilişsel Erişilebilirlik. Kısa ve anlaşılır yapısıyla, okuma sırasındaki bilişsel yükü azaltır (Piaget).
Okunabilirlik Metin Puanı	85.9	Yüksek bir okunabilirlik seviyesini ifade eder.

Not: Söz varlığı metrikleri (TTR, ASL) ve okunabilirlik analizi MAXQDA yazılımı kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 4'te sunulan nicel bulgular, Fikret'in Şermin'de kullandığı dilin, hem söz varlığı zenginliği (%56.13 SÇO) hem de cümle yapısının basitliği (3.47 sözcük OCU) açısından çocukların dilsel ve bilişsel gelişimini desteklemek üzere bilinçli olarak optimize edildiğini açıkça göstermektedir. Özellikle SÇO ve OCU metriklerinin bu ideal bileşimi, eserin pedagojik erişilebilirliğini en üst düzeye çıkardığına işaret etmektedir. Bu bulguların kuramsal çerçevedeki detaylı yorumu Tartışma ve Yorum bölümünde ele alınacaktır.

Tematik Frekans Analizi Bulguları

Tablo 6, Şermin'de tematik kategorilerin frekans ve pedagojik hedeflere göre dağılımını göstermektedir. Bu dağılım, Fikret'in pedagojik vizyonunun konulara nasıl odaklandığını ortaya koyar.

Tablo 6

Tematik Kategorilerin Dağılımı

Tematik Kategori	Örnek Anahtar Sözcükler	Toplam Sıklık (Frekans)	Yüzde (%)	Pedagojik Hedef
Doğa ve Çevre Bilinci	Kedi, papatya, güneş, ağaç, çiçek	185	44%	Estetik Gözlem Yetisi, Duyuşsal Gelişim
Ahlak, Empati ve Vicdan	Öksüz, kör, kötürüm, vicdan, yardım	112	27%	Sosyal Sorumluluk, Etik Değerler İnşası
Aile ve Sosyal Bağlar	Baba, abla, bacı, anne, komşu	95	23%	Güven Duygusu, Sosyal Bilincin Oluşumu
Sanat ve Müzik	Fa fa sol, do re mi, şarkı, ses	18	4%	Bilişsel ve Sanatsal Kazanım (Ritmin Öğretilmesi)
Karakter ve Sosyal Roller	Hazan teyze, veli baba, misafir	12	3%	Çevre Bilinci, Toplumsal Duyarlılık

Not: Tematik kategoriler, 31 şiirin tamamında en yüksek frekansta geçen sözcükler kodlanarak belirlenmiş ve frekans değerleri MAXQDA yazılımı üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 5'teki tematik frekans dağılımı, Fikret'in pedagojik vizyonunun konulara nasıl odaklandığını somutlaştırmaktadır. Doğa ve çevre bilinci (%44) ile ahlak, empati ve vicdan (%27) temalarının yüksek yoğunluğu, yazarın sadece bilişsel değil, aynı zamanda duyuşsal ve toplumsal karakter inşasına verdiği önemi göstermektedir. Bu tematik ve dilsel bulguların, Fikret'in "insan minyatürü" idealini nicel verilerle nasıl kanıtladığı V. Tartışma ve Yorum bölümünde detaylıca ele alınacaktır.

TARTIŞMA VE YORUM

Nicel bulguların temel akademik argümanlarla ve literatürle eşleştirilmesi aşağıda Tablo 7'de özetlenmiştir.

Tablo 7

Nicel Bulguların Literatürle Eşleştirilmesi

Nicel Bulgular (IV. Bölüm)	Argüman (Makale Tezi)	Literatür Desteği (Kaynaklar)
Yüksek SÇO (%56.13)	Dilin bilinçli olarak zenginleştirilmesi ve sözcük tekrarından kaçınılması; dönemin ağır diline karşı duruş.	Yetkiner ve Karakoç (2015)
Düşük OCU (3.47 sözcük)	Bilişsel yükün azaltılması ve ritmin artırılması; çocuğun algı düzeyine göre dilsel optimizasyon.	Ertaylan (1985)
Tematik Frekans (Doğa, Ahlak, Empati, Sanat)	Bütüncül karakter inşası; bireysel değerlerin yanı sıra toplumsal duyarlılığın hedeflenmesi.	Eronat (2007); Sever (1996); Erol (2020)

Not: Bu tablo, bulgular, bu bulgulara dayanan makale içi yorumlar ve bu yorumları destekleyen literatür arasındaki doğrudan korelasyonu göstermektedir.

NİCEL VERİLERİN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMLARIYLA İLİŞKİSİ

Yüksek Sözcük Çeşitliliği Oranı (SÇO) ve Söz Varlığının Bilinçli Zenginleştirilmesi

SÇO değerinin (%56.13) yüksek çıkması (Tablo 4), Fikret'in metinlerinde sözcük çeşitliliğini maksimize etme ve sözcük tekrarından kaçınma yönünde bilinçli bir dilsel optimizasyon yaptığını kanıtlar. Eğitimbilim açısından, zengin ve çeşitli söz varlığına erken yaşta maruz

kalmak, Vygotsky'nin Yakınsal Gelişim Alanı (ZPD) kavramı çerçevesinde, çocuğun bilişsel yükünü aşırı artırmadan yeni kavramları öğrenme kapasitesini teşvik eder.

Düşük Ortalama Cümle Uzunluğu (OCU) ve Bilişsel Yük Yönetimi

3.47 sözcüklük düşük OCU değeri (Tablo 4), Fikret'in metinlerinin bilişsel yükünü azaltma ve okuma ritmini artırma hedefini net bir şekilde gösterir. Bu sonuç, Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı ile paralellik taşır; zira kısa ve anlaşılır cümleler, küçük yaştaki okuyucuların dikkati sürdürmesini ve metni anlama sırasındaki bilişsel yükü yönetmesini kolaylaştırır (Piaget, 1969/ 1990). Düşük OCU, Tevfik Fikret'in şiirini "çocuğa yönelik ilkesi" çerçevesinde dilsel olarak uyarladığını göstermektedir.

Çağdaş Çocuk Edebiyatı Bağlamında Metriklerin Değeri

Fikret'in metrikleri, modern çocuk edebiyatı metinleriyle karşılaştırıldığında, *Şermin*'in öncü karakterini pekiştirir. Günümüz çocuk kitaplarında önerilen ideal OCU değeri (yaklaşık 8-12 sözcük), Fikret'in 3.47 sözcüklük değerinin ne kadar radikal bir basitlik hedeflediğini gösterir. Benzer şekilde, %56.13'lük yüksek SÇO değeri, güncel çocuk metinlerinde dahi korunması zor olan bir sözcük çeşitliliği seviyesidir. Bu durum, Fikret'in hem sade hem de zengin bir dil sunma stratejisinin zamana meydan okuyan pedagojik başarısını ortaya koyar.

Tematik Zenginliğin Pedagojik Bütüncüllükle Entegrasyonu

Tematik frekans analizi (Tablo 5), ahlak, empati, doğa ve sanat gibi temaların belirginliğini ortaya koyarak, *Şermin*'in sadece bireysel değil, toplumsal duyarlılığı da hedefleyen bir eser olduğunu gösterir (Erol, 2020). Bu tematik yoğunluk, yüksek SÇO ile birleştiğinde, Fikret'in pedagojik niyetini hem içerik (tema) hem de biçim (dil) düzeyinde gerçekleştirdiğini kanıtlar: Fikret, karmaşık ve ahlaki temaları işlerken bile basit ve akıcı bir dil yapısı (düşük OCU) kullanmıştır.

Dönem Eleştirisi ve İdeolojik Bir Tercih Olarak Söz Varlığı

Fikret'in bu dilsel ve pedagojik yaklaşımı, sadece edebi bir tercih değil, aynı zamanda döneminin ideolojik ve kültürel çatışmasına verdiği bir yanıttır. Yüksek SÇO değeri, Fikret'in dönemin edebi dilinin ağır, süslü ve çocukların bilişsel dünyasına uzak yapısına karşı net bir duruş sergilediğini yansıtır. Düşük OCU ile hızlı ve anlaşılır bir anlatım benimseyen Fikret, eğitimi sadece ahlaki nasihatlerle sınırlamayan, aksine bireyin entelektüel donanımını ve modern dünya görüşünü inşa etmeyi amaçlayan ideolojik bir tercihte bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu çalışma, Tevfik Fikret'in *Şermin* eserindeki pedagojik vizyon ve dilsel zenginliği nicel ve nitel verilerle ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma, 31 şiir üzerinden yapılan söz varlığı ve tematik frekans analizleri ile Fikret'in pedagojik niyetini somut olarak kanıtlamıştır.

Nicel bulgular, Fikret'in dil kullanımındaki bilinçli tercihlere ışık tutmaktadır:

- Yüksek Sözcük Çeşitliliği Oranı (SÇO %56,13), metindeki sözcük çeşitliliğinin ve tekrarın azaltıldığını göstererek çocuğun dilsel gelişimini destekleyen bilinçli bir strateji olduğunu kanıtlamaktadır.
- Düşük Ortalama Cümle Uzunluğu (OCU 3,47), metnin bilişsel yükünü azaltmakta ve çocukların metni daha rahat anlamasını sağlamaktadır. Bu bulgu, Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı ile Vygotsky'nin Yakınsal Gelişim Alanı (ZPD) kavramı arasında paralellik göstermektedir (Piaget, 1969/1990; Vygotsky, 1978).
- Tematik frekans analizi doğa, ahlak, empati, sanat ve aile-sosyal bağlar gibi temaların ön plana çıktığını göstererek, Fikret'in eserinde bireysel ve toplumsal değerleri bütüncül bir şekilde işlediğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulguları, Fikret'in döneminin ağır ve süslü edebî diline karşı, çocuklara uygun modern bir dil kullanımı benimsediğini göstermektedir. Bu açıdan *Şermin*, Türk

çocuk edebiyatında modern pedagojinin öncüsü ve model bir metin olarak öne çıkmaktadır.

Literatüre Katkı

Bu çalışma, *Şermin*'in pedagojik değerini hem nicel metrikler (SÇO, OCU) hem de tematik analizler aracılığıyla ortaya koyarak literatüre şu katkıları sağlamaktadır:

- **Metodolojik Boşluğu Doldurma:** *Şermin*'in pedagojik ve dilsel özelliklerini nicel olarak ölçerek (SÇO, OCU) daha önce yalnızca nitel olarak incelenmiş literatüre yeni bir boyut kazandırmıştır.
- **Karma Analiz Örneği:** Nitel ve nicel verilerin birleştirilmesi, çocuk edebiyatı çalışmalarında metodolojik bir model sunmaktadır.
- **Pedagojik Stratejiyi Kanıtlamak:** Fikret'in dilsel tercihlerinin pedagojik niyetle doğrudan ilişkili olduğunu, somut verilerle ortaya koymuştur.

Sınırlılıklar

- Çalışma yalnızca *Şermin* eserini kapsamaktadır; Fikret'in diğer çocuk şiirleri veya çağdaş yazarlarla karşılaştırmalar yapılmamıştır.
- Nicel analiz, yalnızca SÇO ve OCU metrikleri üzerinden gerçekleştirilmiş, diğer dilbilimsel göstergeler (ör. sözdizimsel çeşitlilik, morfolojik karmaşıklık) kapsam dışında bırakılmıştır.
- Eserin farklı baskıları ve çevirileri analiz dışında bırakılmıştır.

Öneriler

Eğitim Pratiğine Yönelik Öneriler

- *Şermin*'in güncel baskılarında, dil içi çeviri ve şiir eksiltme işlemlerinin pedagojik anlam kayıplarına yol açabileceği dikkate alınmalıdır. Öğretim süreçlerinde özgün metin esas alınmalıdır.
- Öğretmenler ve eğitimciler, SÇO ve OCU gibi metrikleri kullanarak çocuk edebiyatı metinlerinin dilsel ve bilişsel uygunluğunu değerlendirebilir.

Akademik Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Çocuk edebiyatı çalışmalarında nicel söz varlığı metrikleri standart analizler arasına alınmalıdır.
- *Şermin*'in dilsel öncülüğünü daha güçlü kanıtlamak için dönemin diğer çocuk edebiyatı eserleriyle karşılaştırmalı analizler yapılması önerilmektedir.
- Karma model analizler, özellikle pedagojik niyetin dilsel ve tematik düzeyde incelenmesinde bir standart yöntem olarak benimsenebilir.

KAYNAKÇA

- Arslan, E. (2024). Modernleşme ve ahlak: Tevfik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy'un gençlik üzerine farklı yaklaşımları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(35), 672–683. <https://doi.org/10.52096/usbd.8.35.33>
- Erol, A. (2020). Tevfik Fikret ve Abbas Sıhhat'in "çocuk edebiyatı" kapsamındaki şiirleri üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (49), 123–136. <https://doi.org/10.24155/tdk.2020.131>
- Eronat, K. (2007). Tevfik Fikret'in şiirlerinde çocuk ve gençlik. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 33–43. <https://hdl.handle.net/11468/6116>
- Ertaylan, İ. H. (1985). *Tevfik Fikret ve çocuk terbiyesi hakkında bir iki söz*. Şehir Matbaası. (Tevfik Fikret Derneği Yayınları: 1).
- Karaömerlioğlu, M. A. ve Oğuz, Ç. (2024). Siyasette ahlakın rekabet eden vizyonları: Geç Osmanlı İmparatorluğu'nun ideolojik akımlarına yeni bir bakış açısı. *Die Welt des Islams*, 64(4), 369–398. <https://doi.org/10.1163/15700607-20240001>

- Korkutata, N. (2024). Tevfik Fikret'in *Şermin* adlı eserinde çocuk ruhu ve eğitsellik. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 14–26.
- Piaget, J. (1990). *Çocuğun psikolojisi* (İ. Yerguz, Çev.). Dost Kitabevi.
- Sever, S. (1996). Tevfik Fikret ve çocuk şiirleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 29(1), 123–145.
- Tevfik Fikret. (1914/1965). *Şermin*. Şehir Matbaası. (Tevfik Fikret Derneği Yayınları: 1).
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Yetkiner, A. ve Karakoç, M. (2015). Yüzyıllık süreçte Tevfik Fikret'in *Şermin* yapıtı bağlamında dil içi çeviri ve yanmetin olgusu. *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (75), 195–218.